

Anna Jęczmyk

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

OTOCZENIE GOSPODARSTWA AGROTURYSTYCZNEGO

ENVIRONMENT OF AGRITOURISM FARM

Słowa kluczowe: mikrootoczenie, makrootoczenie, gospodarstwo agroturystyczne

Key words: micro-, macro- environment, agritouristic farm

Synopsis. Uwarunkowania rozwoju działalności agroturystycznej można również podzielić na: zewnętrzne (makrootoczenie), wewnętrzne (mikrootoczenie). Analizując uwarunkowania zewnętrzne należy wziąć pod uwagę szeroko rozumiane otoczenie, w jakim funkcjonuje gospodarstwo agroturystyczne. Makrootoczenie tworzą: środowisko naturalne, otoczenie ekonomiczne, społeczno-demograficzne, instytucjonalno-prawne i technologiczne. Czynniki związane bezpośrednio lub pośrednio z gospodarstwem tworzą mikrootoczenie, w którym działają konkurenci, dostawcy, pośrednicy, nabywcy i grupy interesu. Celem opracowania była analiza elementów składowych makro- i mikrootoczenia gospodarstwa agroturystycznego. Dzięki temu można zaobserwować możliwości i szanse, które mogą sprzyjać rozwojowi gospodarstw rolnych świadczących usługi turystyczne, albo zagrożenia, które mogłyby ten rozwój ograniczać.

Wstęp

Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego nie można rozpatrywać bez uwzględnienia otoczenia, w którym działa. Gospodarstwo agroturystyczne podlega wpływom różnych czynników, które decydują o powodzeniu lub braku sukcesu w prowadzeniu tego przedsięwzięcia. Otoczenie gospodarstwa agroturystycznego można różnie interpretować i przedstawiać. Bardzo ogólnym jest rozróżnianie otoczenia bliskiego i dalszego. Otoczenie bliższe (bezpośrednie) obejmuje wszystkie systemy, z którymi przedsiębiorstwo jest w bezpośrednich stosunkach, np.: rynek, kontrahenci i kredytodawcy, natomiast otoczenie dalsze (pośrednie), nazywane jest często makrootoczeniem, przedstawia systemy, z którymi przedsiębiorstwo ma pośrednie stosunki, np.: sytuacja społeczna kraju, polityka i system prawny [Sudoł 1999].

Na mikrootoczenie (bliższe) gospodarstwo może oddziaływać, wchodząc w różnego rodzaju interakcje, natomiast makrootoczenie jest właściwie niezależne od niego.

Celem opracowania była analiza elementów składowych makro- i mikrootoczenia gospodarstwa agroturystycznego. Dzięki temu można zaobserwować możliwości i szanse, które mogą sprzyjać rozwojowi gospodarstw rolnych świadczących usługi turystyczne, albo zagrożeń, które mogłyby ten rozwój ograniczać.

Makrootoczenie gospodarstwa agroturystycznego

Makrootoczenie stanowi zespół warunków, w których funkcjonuje gospodarstwo agroturystyczne, gdyż działa w konkretnym kraju. Jest to zespół czynników niekontrolowanych i niezależnych od niego, tworzący określone możliwości rynkowe, jak również stanowiący pewne zagrożenia, warunkując przez to jego funkcjonowanie [Gołembski 2007]. Najczęściej wymienia się następujące elementy tego otoczenia: naturalne, ekonomiczne, społeczno-kulturowe, polityczno-prawne i technologiczne.

Tabela 1. Elementy wchodzące w skład otoczenia gospodarstwa agroturystycznego

Otoczenie gospodarstwa agroturystycznego		
makrootoczenie	mikrootoczenie	
Naturalne	elementy zewnętrzne	elementy wewnętrzne
Ekonomiczne	nabywcy	czynnik ludzki
Społeczno-kulturowe	dostawcy	zaplecze materialne
Polityczno-prawne	konkurenci i potencjalni konkurenci	środki finansowe
Technologiczne	substytuty	lokalizacja
		zasoby informacyjne

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rapacz 2007.

Elementy otoczenia naturalnego są niezwykle istotne z punktu widzenia przedsiębiorstwa turystycznego. Główną rolę odgrywają tutaj walory turystyczne, które stanowią siłę przyciągającą i stymulującą ruch turystyczny na danym terenie i przyczyniają się do rozwoju funkcji turystycznej. Jednak agroturystyka może rozwijać się na wielu terenach, ponieważ nie ma wygórowanych wymagań lokalizacyjnych. Mimo to istnieją cechy środowiska, które są niezbędne dla jej rozwoju. Najczęściej wymieniane są: czyste środowisko przyrodnicze, niski poziom urbanizacji i uprzemysłowienia, wyrażony przez niską gęstość zaludnienia i mały udział zatrudnienia w zawodach pozarolniczych, ograniczona intensywność produkcji rolnej i leśnej, sprzyjająca struktura agrarna (gospodarstwa o średniej wielkości) oraz harmonijny krajobraz kulturowy (uprawowy) [Drzewiecki 2001]. Jak podaje Drzewiecki [2009], w Polsce około 66% powierzchni spełnia, w różnym stopniu, warunki dla lokalizacji agroturystyki. W agroturystyce szczególnie atrakcyjne są małe skupiska domostw i przysiółków, które oddalone od siebie mogą być interesującym miejscem wypoczynku.

Rozpatrując elementy ekonomiczne makrootoczenia warto wspomnieć o czynnikach wpływających pozytywnie na rozwój agroturystyki, jakimi są niewysokie dochody ludności poszukującej formy wypoczynku, która zaspokoi jej potrzeby. Z raportu GUS opublikowanego w marcu 2010 wynika, że polskie społeczeństwo staje się bardziej zamożnym, ponieważ coraz więcej wydaje np.: na wypoczynek, rekreację, kulturę niż na żywność i udział tych wydatków w porównaniu do lat poprzednich wzrasta w ogólnych wydatkach konsumenta.

Niedostatecznie zadawalające zarobki z rolnictwa powodują, że właściciele gospodarstw rolnych poszukują dodatkowych źródeł dochodów. Również ułatwienia podatkowe zachęcają do pojęcia tej działalności. Obecnie kwaterodawcy mogą pozyskać środki finansowe na rozpoczęcie i rozwój usług agroturystycznych z różnych funduszy krajowych i unijnych. W programach Unii Europejskiej podkreśla się, że rolnictwo zmniejsza swoją rolę jako dziedzina, która daje zatrudnienie na terenach wiejskich i nie jest wzrostem produktu regionalnego. Z tych powodów utworzono różnego typu fundusze, które dają możliwość finansowego wsparcia inicjatyw, zmierzających m.in. do zatrzymania ludności wiejskiej na wsi przez tworzenie zatrudnienia poza rolnictwem. Turystyka krajowa, w tym wypoczynek w gospodarstwach agroturystycznych, słabiej reaguje np. na spadek koniunktury gospodarczej. Turyści rezygnują z wyjazdów za granicę na rzecz różnych form wypoczynku w kraju [Panasiuk 2006].

Zmiany zachodzące w społeczeństwie wpływają na elementy społeczno-kulturowe makrootoczenia. Ich ewolucja kształtuje potrzeby i motywacje ludzi, a także sposoby ich zaspokajania. Do najważniejszych czynników tego otoczenia należą: wiek, wykształcenie, struktura zawodowa społeczeństwa, wielkość i struktura gospodarstwa domowych, przyrost ludność miejskiej oraz proces starzenia się społeczeństwa. Czynnikiem stymulującym działalność gospodarstw agroturystycznych może być tendencja związana ze starzeniem się społeczeństwa, ponieważ tą formę turystyki często wybierają osoby w podeszłym wieku. Jednak dużą uwagę należy zwrócić w przypadku tych gości na zapewnienie odpowiedniego poziomu jakości usług.

Na efektywność prowadzonej działalności agroturystycznej istotny wpływ wywiera wykształcenie i kwalifikacje usługodawców. Osoby podejmujące lub już prowadzące działalność agroturystyczną posiadają wykształcenie średnie lub wyższe, bardzo często rolnicze. Natomiast dodatkową wiedzę w zakresie szeroko rozumianej organizacji ruchu turystycznego potrzebną do obsługi gości, rolnik i zainteresowani członkowie rodziny mogą zdobyć na różnego rodzaju kursach i szkoleniach organizowanych przez instytucje wspomagające rozwój agroturystyki (np.: ośrodki doradztwa rolniczego, izby rolnicze, stowarzyszenia agroturystyczne itp.) Specjalistyczną wiedzę rolnicy wykorzystują nie tylko przy bezpośredniej obsłudze gości, ale również w modyfikowaniu i wprowadzaniu innowacji w swoich gospodarstwach rolnych [Jęczmyk, Karczevska 2008]. Czynnikiem otoczenia społeczno-demograficznego stanowi istotną grupę zmiennych kształtujących popyt.

Otoczenie polityczno-prawne gospodarstwa agroturystycznego tworzą warunki ustanowione przez państwo i inne instytucje, które posiadają kompetencję ustawodawczą. Przede wszystkim są to regulacje prawne. Z punktu widzenia prowadzącego takie gospodarstwo ważną ustawą jest ustawa *o swobodzie działalności gospodarczej* [1999], której zgodnie z art. 3 przepisów nie stosuje się do działalności związanej z (...) wynajmowaniem przez rolników pokoi i miejsc na ustawienie namiotów, sprzedaży posiłków domowych i świadczenia w gospodarstwach rolnych innych usług związanych z pobytem turystów. W związku z tym przepisem rolnik, bez konieczności spełnienia obowiązków związanych z podjęciem działalności gospodarczej, może wynajmować pokoje i miejsca na ustawienie namiotów, może sprzedawać posiłki domowe i świadczyć inne usługi związane z pobytem turystów w gospodarstwie.

Istotną ustawą jest również ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. *o usługach turystycznych*, zgodnie z którą rolnicy mają obowiązek ewidencji gospodarstwa agroturystycznego w gminnej ewidencji obiektów noclegowych.

Do tej pory po wprowadzeniu ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. *o bezpieczeństwie żywności i żywienia* [2006] duża część z nich zaprzestała przygotowania posiłków dla odwiedzających osób, pozbawiając się dodatkowego dochodu. Ustawa mówiła o podmiotach działających na rynku spożywczym, termin ten obejmował również tych kwaterodawców, którzy żywią swoich gości. Jednakże obecnie rolnicy, którzy oferują wyżywienie turystom przebywającym u nich na wypoczynku będą mieli mniej formalności. Zawdzięczają to ustawie z 8 stycznia 2010 r. *o zmianie ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia oraz niektórych innych ustaw* [2010], która weszła w życie 11 marca. Gospodarstwa agroturystyczne zostały zwolnione z obowiązku zatwierdzenia obiektu przez Sanepid. Jest to duże ułatwienie dla kwaterodawców, którzy masowo rezygnowali z wyżywienia swoich gości, nie mogąc (często z przyczyn finansowych) dostosować swoich kwater do wymogów przepisów poprzedniej ustawy.

Zachętą do prowadzenia tej formy aktywności gospodarczej są liczne ułatwienia i zwolnienia podatkowe np.: zwolnienia z podatku dochodowego dochodów z działalności agroturystycznej, oczywiście po spełnieniu warunków określonych w art. 21 ust. 1 pkt 43 ustawy *o podatku dochodowym od osób fizycznych* [1991], czy korzystanie z preferencji dotyczących nieruchomości zgodnie z ustawą *o podatkach i opłatach lokalnych* [1991].

Gospodarstwa agroturystyczne podejmują procesy konsolidacyjne i tworzą stowarzyszenia agroturystyczne. Są to organizacje, które z jednej strony ze sobą konkurują, a z drugiej strony wspólnie dbają o interes własny i turystów, wspierają się, kontrolują i popularyzują agroturystykę. Istotną rolę w rozwoju tej formy działalności odgrywa Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnnie”, która zrzesza stowarzyszenia agroturystyczne działające na terenie Polski.

Polityka państwa wspiera organizowanie działalności turystycznej w gospodarstwach rolnych. Dzięki temu nie tylko rolnik i jego rodzina może osiągnąć korzyść ekonomiczną, ale również sprzyja to rozwojowi gospodarstwu wsi i regionu. We wsiach, w których rozwija się ta forma działalności pozarolniczej zdecydowanie polepsza się stan infrastruktury [Sikora, Jęczmyk 2005]. Rolnicy i władze lokalne widzą potrzebę inwestowania w jej rozwój. Właściwa polityka władz przyczynia się do poprawy infrastruktury techniczno-ekonomicznej i społecznej, co niewątpliwie wpływa na popyt i podaż świadczonych usług [Jalinik 2009].

Otoczenie technologiczne odgrywa znaczną rolę w funkcjonowaniu przedsiębiorstw turystycznych. Istotny wpływ na działalność gospodarstwa agroturystycznych ma internet, który daje kwaterodawcom możliwość sprzedaży ofert. Rzadko gospodarstwa agroturystyczne korzystają z pomocy pośredników. Najczęściej turyści szukają ofert w internecie. W tym wypadku również istotne jest posiadanie komputera w gospodarstwie i umiejętność obsługi, dzięki którym nie tylko rolnicy mają dostęp do sieci, ale również prowadzą dokumentację.

Gospodarstwa agroturystyczne często odwiedzają turyści zagraniczni. Oprócz czynników otoczenia krajowego uwzględnić należy również otoczenie zagraniczne, w ramach którego funkcjonuje [Gołębski 2007]. Koszt oferty turystycznej w Polsce jest o 25-50% niższy niż w innych krajach Europy. Polska jest krajem, w którym wydatki na działalność turystyczną są znacznie mniejsze niż w innych krajach [Jalinik 2009].

W przypadku mikrootoczenia gospodarstwa agroturystyczne mają możliwości wchodzenia z jego podmiotami w różnego rodzaju związki, interakcje, mogą podejmować negocjacje, zawierać umowy i wpływać na opinię. Czynniki kształtującymi sytuację konkurencyjną wewnątrz sektora według Portera [1999] są: siła przetargowa dostawców (punkty sprzedaży detalicznej, hurtowej, różnego rodzaju instytucje finansowe, ubezpieczeniowe), siła przetargowa nabywców (gospodarstwa domowe i nabywcy instytucjonalni), substytuty (kwatery prywatne na terenach wiejskich, pensjonaty itp), potencjalni wchodzący i konkurenci w sektorze (inne gospodarstwa agroturystyczne).

Czynniki wewnętrzne umiejscowione w gospodarstwie agroturystycznym, w rodzinie wiejskiej tworzą zasoby rzeczowe (materialne) gospodarstwa, środki finansowe, które są do dyspozycji rodziny wiejskiej. Elementy te decydują o specyfice i oryginalnym charakterze gospodarstwa agroturystycznego, gdyż trudno znaleźć dwa obiekty mające identyczne zaplecze rozwojowe i jednakową ofertę usług. Odrębności te wynikają z dysproporcji ekonomicznych i kadrowych między poszczególnymi gospodarstwami agroturystycznymi [Sikora, Jęczmyk 2005].

Podsumowanie

Poszczególne składniki makro- i mikrootoczenia oraz ich zmienność warunkują rozwój wszelkich działań gospodarczych, w tym również agroturystycznych. Każda działalność odbywa się w określonych warunkach zewnętrznych tworzących wszechstronne otoczenie podmiotu gospodarczego. Otoczenie, w jakim działają gospodarstwa agroturystyczne oraz przeobrażenia w nim zachodzące w zdecydowanym stopniu wyznaczają możliwości i kierunki rozwoju działalności agroturystycznej. To również jest źródłem szans lub ewentualnych zagrożeń, których wykorzystanie decyduje o powodzeniu i rozwoju przedsięwzięcia. Trzeba podkreślić, że rozwój agroturystyki zależy od warunków lokalnych, tj.: położenia gminy, rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej, aktywności władz samorządowych i organizacji punktów informacyjnych.

Literatura

- Drzewiecki M.** 2001: Podstawy agroturystyki. Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego Sp. z o.o., Bydgoszcz.
- Drzewiecki M.** 2009: Agroturystyka Współczesna w Polsce. Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa, Gdańsk.
- Golebski G.** (red.) 2007: Przedsiębiorstwo turystyczne. Ujęcie Statyczne i dynamiczne. PWE, Warszawa.
- Jalinik M.** 2009: Uwarunkowania i czynniki rozwoju usług turystycznych na obszarach wiejskich. Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, *Rozprawy Naukowe*, nr 173.
- Jęczmyk A., Karczewska M.** 2008: Szkolenia jako element rozwoju zawodowego właścicieli gospodarstw agroturystycznych. [W:] *Ekonomiczne Problemy Usług*, nr 19, *Zeszyty Naukowe*, nr 496, Szczecin, s. 31-39.
- Panasiuk A.** (red.) 2006: *Ekonomika turystyki*. PWN, Warszawa.
- Porter M.E.** 1999: *Strategia konkurencji. Metody analizy sektorów i konkurentów*. PWE, Warszawa.
- Rapacz A.** (red.) 2007: *Przedsiębiorstwo turystyczne*. Difin, Warszawa.
- Sikora J., Jęczmyk A.** 2005: Czynniki wspierające i bariery ograniczające rozwój agroturystyki. [W:] *Uwarunkowania rozwoju turystyki związanej z obszarami wiejskimi* (red. B. Sawicki, J. Bergier). Wyd. PWSZ, Biała Podlaska, s. 37-45.
- Sudoł S.** 1999: *Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Teorie i praktyka zarządzania, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. „Dom Organizatora”*, Toruń.
- Ustawa o bezpieczeństwie żywności i żywienia. Dz. U. z dnia 25 sierpnia 2006 r., nr 171, poz. 1225.
- Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych. Dz. U. z dnia 12 stycznia 1991 r., nr 9, poz. 31. z późn. zm.
- Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych. Dz. U. z dnia 26 lipca 1991 r., Nr 14, poz. 176. z późn. zm.
- Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Dz. U. z dnia 19 listopada 1999 r., nr 173, poz. 1807.
- Ustawa o zmianie ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia oraz niektórych innych ustaw. Dz. U. z 8 stycznia 2010 r., nr 21, poz. 105.

Summary

Running an agritourism farm can not be considered without taking into account the environment in which it operates. A variety of factors influences agritourism farm which determine the success or lack of success in carrying out this project. The aim of the study was to analyze the components of macro and micro-environment agritourism farm. This allows you to see the possibilities and opportunities that can foster the development of farm tourism service providers, or risks that could restrict the development.

Adres do korespondencji:

dr Anna Jęczmyk
 Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
 Zakład Agroturystyki, Katedra Hodowli i Użytkowania Drobiu
 ul. Witosza 45
 60-637 Poznań
 tel. (61) 846 62 18
 e-mail: ajeczmyk@au.poznan.pl